

El receptari mèdic es caracteritza per estar redactat per un compilador, el qual ha fet prèviament una tria de receptes segons la seua utilitat, escrites per diferents autors, i no té, per tant, una actitud passiva front a la seua obra. Quan signa l'escrit té consciència de transmetre uns coneixements útils procedents de la medicina universitària, de la medicina popular i de creences màgiques, i ho fa preferentment en la llengua vulgar pròpia, però amb la coexistència del llatí i d'altres codis vernacles. El compilador i els usuaris pertanyen al mateix estatus social i a l'ambient extrauniversitari, almenys en medicina. Les característiques que acabem de resumir a partir del contingut del capítol duen Cifuentes a afirmar que ens trobem davant d'un gènere «vernacle», entès el concepte més enllà de la llengua, important per a la història de la medicina. Reclama, així, per a aquest sector del coneixement mèdic el lloc que li correspon com a «creació autònoma del saber respecte del focus universitari», tal com s'ha fet amb la filosofia vernacle i amb la teologia vernacle.

El llibre conté notes complementàries al capítol «El receptari de Joan Martina, de Sabadell, en el context d'aquest gènere mèdic», i una bibliografia, molt extensa, al final de «El receptari mèdic baixmedieval i renaixentista, un gènere vernacle». Inclou, a més, a continuació de la transcripció i de l'estudi de Josep Perarnau i Espelt, la reproducció facsímil del manuscrit.

L'estudi de les obres mèdiques baixmedievales i renaixentistes en català es veu complicada per la necessitat, imprescindible, d'haver de fer-se des de diferents camps d'especialitat. Per aquest motiu és d'agrair tota aportació que facilite la tasca als estudiosos interessats en la matèria. L'agraïment s'ha d'aplicar a aquest llibre per la manera com delimita el concepte de receptari mèdic, el contextualitza en el temps i en l'ambient social en què neix, i en destaca la importància com a gènere vernacle. Quant a la reproducció de l'edició del manuscrit, l'interès rau tant en la revisió del remarcable esforç fet per Josep Perarnau com en les rectificacions, i les observacions sobre la correcta edició actual d'aquests textos, que aporta Lluís Cifuentes. Per la seua part, el lector es veu immers en un món mèdic que, malgrat la distància temporal, no li resulta massa aliè.

Francesc CREMADES

GULSOY, Joseph (2024): *Els parlars d'Énguera, Anna, Xella, Bolbait, Navarrés, Quesa i Bicornb. El 'Vocabulario de Enguera y de la Canal de Navarrés'*. Amb la col·laboració de Jaime Barberán Juan i Vicent F. García Perales. Edició a cura d'Emili Sáez. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 519 p.¹

GULSOY, Joseph / GARCÍA PERALES, Vicent F. (2023): *Antología de la literatura enguerina*. Anexo del *Vocabulario de Enguera y de la Canal de Navarrés*. Enguera: Ayuntamiento de Enguera / Instituto de Estudios Territoriales El Caroig, 371 p.

Joseph Gulsoy veu culminada la seva obra magna, concebuda fa més de seixanta anys, amb la publicació d'aquests dos volums que aquí ressenyo, i que l'autor pot finalment contemplar des de la talaia d'una saviesa centenària. Són dos volums en què Gulsoy, home savi i generós, ha volgut que s'expliciti la col·laboració o la coautoria amb altres persones, una de les quals el va ajudar en els inicis d'aquest llarg camí (Jaime Barberán Juan), i les altres dues han contribuït a la culminació de l'obra anhelada (Vicent F. García Perales² i Emili Sáez). I cal tenir en compte que ressenyo aquests dos volums d'acord amb l'ordre lògic dels seus continguts (l'estudi lingüístic i el *Vocabulario*, en primer lloc; i a continua-

1. Potser haurà cridat l'atenció del lector la duplicitat accentual *Énguera / Enguera*. Tornaré sobre la qüestió a propòsit del seu tractament al *Vocabulario* de Joseph Gulsoy. De moment indico la preferència per *Énguera* en la meua redacció personal.

2. *García*, amb accent gràfic, és com figura el nom de l'amic i col·lega Vicent, que en les publicacions en valenciana sol escriure el seu primer cognom sense l'accent (*Garcia*).

ció, l'*Antología* que en constitueix l'annex), tot i que s'hagin acabat publicant en ordre cronològic invers. En tot cas, cal assenyalar que aquest segon volum, tot i ser editat per l'Institut de Estudios Territoriales El Caroig, manté el format de la Col·lecció Recerca de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (tipografia, portada, edició, etc.) que edita aquesta altra institució.

La referència dels dos títols corresponents reflecteix l'objecte de l'obra, que se centra en un lloc de frontera lingüística transcendent de l'orient peninsular, al qual s'adscriuen *Els parlars d'Énguera, Anna, Xella, Bolbait, Navarrés, Quesa i Bicorb* (segons l'enunciat primer del primer dels títols), realitat a la qual respon també la formulació d'*Enguera y de la Canal de Navarrés* (com figura a propòsit de l'esmentat *Vocabulario* en tots dos volums). Es tracta, com he dit, d'un espai fronterer transcendent a tocar del valencià, en què els parlars autòctons, essencialment castellans però d'un notori hibridisme, presenten components de l'alluvió aragonès de procedència septentrional, però es caracteritzen sobretot per un marcat valencianisme lingüístic. Aquest caràcter transfronterer es reflecteix també en les dues llengües (*valencià, o català* en la seva varietat valenciana; i castellà) que s'alternen en el primer dels dos volums ressenyats. I val a dir, a més, que la primera d'aquestes dues llengües vehicula alguns dels textos que precedeixen el *Vocabulario*. En suma, es tracta de dos espais lingüístics als quals el nostre filòleg armenio-canadenc, com a bon romanista, professa devoció i estima.

De la *Presentació* (p. 9-10) signada per Verònica Cantó Doménech, presidenta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, destaco la consideració que li mereix aquesta «obra magna del professor Joseph Gulsoy»; a saber: «un compendi lexicogràfic de primera magnitud per als estudiosos de les parles valencianes de frontera —i també de la filologia valenciana i hispànica en general— que posa de manifest, com asseverava Emili Casanova en la *laudatio* de l'autor, la necessitat d'integrar en l'estudi del valencià les parles castellanoaragoneses de València» (p. 9) [*laudatio* referida a la investidura com a doctor honoris causa del professor Gulsoy a la Universitat de València el 1999].

La *Introducció* d'aquest primer volum (p. 13-26), intitulada «L'interés dels parlars d'Énguera i de la Canal de Navarrés», serveix a Joseph Gulsoy per oferir una semblança de la seva relació, de més de mitja vida, amb aquests parlars de frontera. Comença escrivint això: «El meu interès pels parlars xurros, és a dir, les parles castellanes de base aragonesa i amb molts elements valencians, principalment lèxics, data de 1958-1960»; de quan, sota la direcció del mestre Joan Coromines, redactava a la Universitat de Chicago la seva tesi doctoral sobre el *Diccionario valenciano-castellano* de Manuel Joaquín Sanelo. I és que el mestratge de Coromines el va orientar a conèixer terres valencianes i, a la llarga, el conjunt del domini lingüístic català. I la fidelitat mantinguda al mestre en tot moment el va dur a convertir-se en un dels principals col·laboradors de l'eminent filòleg barceloní. En aquesta mateixa *Introducció* recorre fites de la seva relació investigadora i humana amb els parlars que la tradició filològica anomena *xurros* (no m'hi detindré): l'aprofitament del clàssic treball de Vicente Llatas sobre *El habla del Villar del Arzobispo y su comarca* (1959), així com de les publicacions prèvies (de principis de la dècada dels 50) d'Andrés Monzó Nogués sobre l'Alt Millars, que van esperonar Joseph Gulsoy a elaborar el seu article «The Background of the *xurro* Speech of Upper Mijares», publicat el 1970 a la revista *Romance Philology*; l'empenta derivada de la lectura de la sisena edició del *Manual de Gramática histórica española* (1941) de Ramón Menéndez Pidal, en què el mestre de la filologia hispànica expressava la conveniència d'estudiar els dialectes d'Énguera i Anna. D'ací deriva l'estudi sobre les sibilants d'aquestes dues localitats i les de Fanzara (a l'Alt Millars), de les quals tracta a l'article sobre «La vitalidad de la *s* sonora en Bajo Aragón», *Actas del Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas*. Madrid, 1965, vol. 4, Madrid, 1969, p. 1733-1738. «Amb esta finalitat visite Énguera, Anna i Fanzara per primera vegada en 1962, i una altra vegada en 1964», escriu a la p. 15 de la *Introducció* Joseph Gulsoy, a qui li arriba a les mans el «Vocabulario enguerino» compilat entre 1934 i 1935 per Jaime Barberán. Aquesta «preciosa compilació» esdevé «la pedra angular del meu projecte d'elaboració del *Vocabulario de Enguera*, que done a conèixer a don Jaime Barberán, alcalde d'Énguera entre 1958 i 1970, un intel·lectual apassionat per la cultura i la parla del seu poble» (com declara l'autor a la pàgina 16). La inicial descoberta humana esdevé amistat ferma i filològicament fecunda, i justifica la inclusió de Barberán com a col·laborador de l'obra. No menys important resulta la coneixença amb Manuel Sanchis Guarner, estu-

diós també d'aquesta àrea de frontera, amb qui aquell mateix any 1968 decideix distribuir-se l'estudi de la zona de manera que Sanchis s'ocupés de les parts fonètica i gramatical, mentre que Gulsoy, del vocabulari en general (p. 17). En la naturalització de Joseph Gulsoy a la comarca, cal destacar igualment la progressiva coneixença d'altres persones originàries d'aquesta terra: Salvador Aparicio (1927-1998), d'Anna; Miguel Gómez Sempere (1898-1978), d'Énguera; Adelino Soler Morant (1898-1979), de Xella; Segundo Pérez Ferrer (1921-1979), de Bicorb. Acabada l'arreglada de materials, l'estiu de 1975 el mateix mestre Coromines que el va introduir anys abans en l'espai valencià el requereix per tal de col·laborar en els magnes projectes del *Diccionario etimológico i complementari de la llengua catalana (DECat)* i de l'*Onomasticon Cataloniae (OnCat)*. Amb això s'obre una etapa fecunda d'implicació de Gulsoy en el conjunt del domini català i en la filologia catalana, però, en contrapartida, això l'allunya del projecte de redacció del *Vocabulario* que aquí ressenyo, i que no podrà reprendre fins a molts anys després.

El seu *Vocabulario* és comparat per l'autor amb un *Diccionario de autoridades*, per tal com, a la manera de la primera edició del diccionari de la Real Academia Española, Gulsoy cita d'autoritats, de revistes i textos pacientment buidats, que es consignen entre les pàgines 20 i 22. «L'any 2006, després de trenta-un anys, comence a redactar el text del vocabulari, redacció que continua fins al 2020», escriu Joseph Gulsoy (p. 22), que a continuació relaciona diverses publicacions aparegudes durant aquests anys del nou segle, tant de la zona com d'altres parlars xurros, que acaben enriquint el seu *Vocabulario*. Un *Vocabulario* que és d'Énguera, referència principal de la zona, i també dels sis pobles consignats al títol: Anna, Xella, Bolbait, Navarrés, Quesa i Bicorb; que és tant com dir de la Canal de Navarrés. «Vaig començar la redacció del *Vocabulario* en edat avançada, i he tingut moments molt difícils amb el deteriorament de la salut, especialment de la visió i de les forces mentals», confessa cap al final de la *Introducció*. I acaba expressant el seu agraïment (*Es de bien nacidos ser agradecidos*) a persones com l'autor d'aquesta ressenya o Maite Mollà, «i, per descomptat, Vicent Garcia Perales, el meu afable col·laborador crític» (p. 25), el qual mereix una gratitud especial per part de tots els que apreciem l'obra de Mestre Gulsoy, per tal com Vicent ha col·laborat des de l'esperit crític constructiu al bon acabament del *Vocabulario* i de l'*Antología* complementària. L'autor expressa gratitud també al Sr. Santiago Arévalo, alcalde d'Énguera quan Joseph Gulsoy va ser nomenat fill adoptiu d'aquesta localitat l'any 2013;³ a Emili Casanova, «verdader padrí del *Vocabulari*» (p. 26);⁴ i a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, per la publicació del volum. I remata amb un *Deo Gratias* que em porta a la ment similars colofons del seu mestre Joan Coromines, a qui dedica inicialment l'obra, així com al propi pare (*Al mestre J. Coromines. / A mon pare*).

S'intercala entre l'anterior *Introducció* i el *Vocabulario* un *Recull d'estudis* que aplega tres textos prèviament publicats: 1. «El tratamiento de las diferencias fonéticas», que reproduïx el contingut de l'apartat homònim del seu treball «La elaboración del *Vocabulario de Enguera y de la Canal de Navarrés*», de la publicació col·lectiva *Camins, terres i paraules* (2014); 2. «L'origen dels parlars d'Énguera i de la Canal de Navarrés», reproducció del seu article publicat a *Estudis Romànics* (12, 1970, p. 317-338); i 3. «Els orígens del parlar xurro de l'Alt Millars», traducció d'Elvira Iñigo a partir de l'original, ja citat, «The Background of the *xurro* Speech of Upper Mijares» (1970).

I ara vinguem al «*Vocabulario de Enguera y de la Canal de Navarrés*», que constitueix la part nuclear del volum (p. 61-516), precedida d'una pàgina amb abreviatures i les corresponents equivalències. El primer que em ve al cap com a recensor, després d'haver mirat i remirat el *Vocabulario*, és que es tracta d'una obra colossal,⁵ digna del gran deixeble de Joan Coromines, i en la qual s'endevenen pautes i maneres del seu mestre. Per tal de donar una idea de la magnitud d'aquesta obra concebuda fa més de seixanta anys, en faré diverses pinzellades selectes des d'una mirada admirada.

3. Val a dir que en aquella ocasió el professor Gulsoy prometé la publicació del *Vocabulario* com a retorn i agraïment pels honors que li havien reconegut amb aquest nomenament.

4. Es tracta, sens dubte, d'un just reconeixement del paper d'Emili Casanova, infatigable dinamitzador de l'estudi dels "altres valencians" a través de jornades sobre els parlars xurros del País Valencià.

5. Segons que m'indica Vicent Garcia Perales, conté 6.700 entrades.

I començaré dient que l'estructura de les entrades segueix uns patrons que responen a una elaboració acuradíssima: establiment de formes i variants, amb les pertinents localitzacions; remissions a altres formes principals (com ara *apagacandiles* → *bufacandil*, on trobarem, a més, *candil*: designacions de la libèlula); documentació en "autoritats", confrontació amb altres fonts, eventuais observacions etimològiques, descripció de la història (fonètica, semàntica) d'alguns mots, recull d'aspectes relatius a la variació morfològica i a la sintaxi, oportuna menció de fraseologismes i parèmies; fins i tot, toponímia i antroponímia. Tot plegat suggereix el *modus operandi* de Joseph Gulsoy en la seva contribució com a redactor en les grans obres del mestre Coromines, el *DECat* (recordem que són de l'autoria de Gulsoy les entrades contingudes dins les lletres N, O i U) i l'*OnCat* (en què també va redactar algunes entrades, identificables amb la marca final de "J.G."). En aquest sentit, han cridat la meua atenció veritables "monuments" que per si sols constituïrien petites monografies. I m'ho fa pensar l'aperitiu que l'autor ens va regalar en la seva «Nova aportació del *Vocabulario de Énguera y la Canal de Navarrés* al *DECat*», publicada dins *eHumanista/IVITRA* 14 (2018): 275-285.⁶ En aquesta contribució va incloure tres apartats: «El problema del valencià *safareig* 'bassa' / *safareig* 'cosa toquejada, malmesa' i mots relacionats i afins», que poua del que serà l'entrada *chafaret* del *Vocabulario*; «El problema de l'etimologia de *cospí* / *gospí*», que ressona en la posterior entrada *cospín* o *gospín* («Cadillo, cachurro menor») del *Vocabulario*; i «Etimologia de *panical* i *paniquesa*», de la qual indica en la nota del text original: «Reproduïm amb algunes addicions el text del *Vocabulario*».

A part dels tres exemples anteriors, se'n troben, com ja he assenyalat, moltes entrades que passarien per veritables monografies d'historiador de les paraules, una manera d'obrar (lexicogràfica, etimològica) que associa a l'escola apresa del "gran filòleg" (com jo mateix vaig sentir, en més d'una ocasió, que anomenava Joan Coromines). Sense entrar especialment en detalls, esmentaré, per ordre alfabètic, *abondo* (que li serveix per recórrer a un dels seus suports filològics més recents, Eugeni S. Reig, *El valencià de sempre*, 2015, de qui manlleua aquestes perles parèmiques: *A l'agost, most; i pel setembre, figues a bondó; A l'Ascensió, cireretes a bondó; Si vols collir a bondó, per Sant Joan fes un bon llauró; capsot* (i variants), *enguiscar, lobá, malvar, mangrana, plegar, reballar o rebailar* («Bailar o dar vueltas continuas una cosa sobre su eje (como el trompo, la peonza)», *reglotar, rocha*³ («Cuesta, pendiente»), *sacre* («Culebra de escalera»), *saetón* («Víbora»), *sobatida, solache, sulsirse* i variants com *solsirse, sursirse, sunsirse*, formes que, en realitat, segons Gulsoy, respondrien a dos tipus lexicals amb els significats corresponents 'ensulsiar-se, sulsir-se' i 'bullir o coure (una vianda) amb poc suc a foc lent' (i valors similars). En el cas del primer, abona l'etimologia corominiana del *DECat* (SUBSIDÈRE 'engolir-se, ensorrar-se', o una forma contreta en SUBSIRE). Per al segon argumenta (per a mi, de manera prou convincent) un origen imitatiu del soroll que produeix l'aigua (el brou) en la cocció lenta, quan comença a evaporar-se: *sàrrrsss, sàrrrsss*, i ho confronta amb l'anglès *to simmer* 'bullir a poc a poc, mantenir l'ebullició'. I encara afegiré a la llista *suco, tolaíno* (i variants *cholaíno* o *chuladín*, vinculades al val. *teuladí*, que combrega en la motivació amb un altre dels noms d'aquesta terra, *pájaro del tejáu, trebajo, tròtxa* [amb la vocal oberta: ɔ] (Anna) i *trotxa* (Quesa, Bolb[ait]), amb diversos sentits registrats: 1. «Senda o camino estrecho en el monte, de liebres, conejos, cabras, jabalies, etc.»; 2. «Huella o cualquier señal que dejan los animales de caza por donde transitan»; 3. «Atajo conocido en el monte». Gulsoy persegueix el rastre de la història d'aquesta paraula al llarg de quatre pàgines (481-485) i recolza les seves dades i intuïcions en Nebrija i Menéndez Pidal, Maite Mollá, Cosme Aguiló, Emili Casanova, entre moltes altres fonts, orals i escrites, del passat i de la nostra contemporaneïtat; i conclou que l'origen seria una base TRÓCEA, plural neutre de TRÓCEU. I remata amb una notació parentètica «(A. García López: honda gratitud por la valiosa aportación)» que mou el recensor a sentir la pregona humanitat de l'autor. Un recensor que voldria encara cloure la llista amb la impagable inserció (de tres pàgines: 489-492) sobre «El origen del cat., oc. y fr. ant. *tros*, cast. *trozo* y port *troço*», a propòsit de *tròz* (Eng[uera]) / *tròs* (Anna): pura lingüística romànica!

6. <https://www.ehumanista.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.span.d7_ah/files/sitefiles/ivitra/volume14/C/2.%20Gulsoy.pdf>; i en la qual em consta, com a curador de l'edició, la preciosa ajuda tècnica que va rebre de Vicent Garcia Perales.

D'altra banda, s'hi troben entrades que abunden en detalls sobre la cultura popular, i en què l'autor demostra un pregon coneixement de la realitat viscuda i observada en la zona. Començaré per *alizon* (Eng) / *alisón* (Anna), a més de les variants *lisón* i *lizón* de les altres localitats de la comarca. I és que, a part del sentit originari de «Cerraja, lechuguilla», és ben conegut el figurat de «Enguerino de pura cepa», que motiva precisament, a manera d'homenatge, la genial idea de l'editor del volum, Emili Sáez, d'il·lustrar-ne la portada amb la reproducció d'un *alizon*. I Gulsoy no desaprofita l'ocasió de referir «[L]a historieta folklórica muy conocida en nuestra zona, en todo el País Valenciano y aun en las Baleares según la cual un *alizon* creció en el campanario de una iglesia y fue apetecido por una burra [...]»; historieta relacionada amb el nom de l'espècie, *alizon de burra* (*lletsó d'ase* en català). I tampoc desaprofita l'autor l'ocasió de tractar-ne sota *alizonenco*, «propio del espíritu enguerino», com a bon *alizonenco* o *enguerinazo* adoptiu (cf. *enguerinazo*, za: «Dícese de la persona muy enguerina»). En el camp de la gastronomia, esmento *gacha* i *gachamiga*. En el de la cacera (s. v. *caza*), els preciosos detalls sobre el *cazar al agua* i el *cazar al ramet*. Com a joc infantil, s. v. *cevil* (fruit de la dissimilació vocàlica *civil* > *cevil*), el de *ceviles* y *ladrones* («Juego de niños en que un grupo de chicos hacen de guardias civiles y persiguen a otro grupo que hacen de ladrones»). Com a fita anual, s. v. *San Gil: el día (o la fiesta) de San Gil*, que motiva una certa festa infantil.⁷

Em ve de gust també anotar alguns dels múltiples casos de finals consonàntics estranys al castellà comú, que delaten manlleus a la contigua varietat valenciana, i que em transporten a un dels meus primers treballs sobre els parlars xurros.⁸ Així, per cenyir-me només a una tipologia, els molt nombrosos acabats en -ll [ʎ]: *badall*, *ball*, *boquimoll*, *brull*, *cartapell/catapell*, *cascabell*, *ell*, *estornell*, *garbell*, *margall*, *matapoll*, *morastell/monastell*, *paixarell* (i var.), *secall*, *sumall*, entre d'altres.

Finalment, cal destacar que aquest *Vocabulario* inclou també antroponímia i toponímia locals. Antropònims com *Calorina* (< *Carolina*), *Chimo*, *Casamiro*, *Chordi*, *Diguarda/Diguardo* i variants (per *Eduarda/Eduardo*), *Doloricas*, *Guirgorio*, *Malena* (per *Magdalena*), *Marieta*, *Milina* o *Milicha* (formes hipocorístiques d'*Emilia*), *Setolino* (per *Saturnino*). Toponímia major: *Anna* (var. *Alna*), amb els gentilicis *annero* i *alnero*; *Bicorp* (val. *Bicorb*), *Chella*, *Engra*, *Quesa*.⁹ Casos més escadussers de toponímia menor: *el Charral*, *el Esgarrador*. I val la pena especialment consultar les entrades corresponents a *Anna* (DIANA) i la impagable d'*Énguera*, que inclou les variants *Engra* i *Enguera*. El nom tradicional, històric i general és *Énguera*, forma principal de l'entrada. *Engra* és alteració d'*Énguera* amb síncope de la vocal posttònica: «es la forma que se usaba, si bien en tono familiar, en el mismo pueblo por los años de 1960-75, época de nuestra visita, y normalmente usada en literatura local» (p. 219). *Enguera*, forma d'accentuació paroxítona que s'ha generalitzat al poble i és l'oficial, s'explicaria a partir del gentilici *enguerino*, segons un model com el de *granadino* respecte de *Granada*. I fascina en aquesta extensa entrada la vinculació establerta per Joseph Gulsoy amb la capital de Turquia, *Ankara*, d'accentuació autòctona esdrúixola [ánkara], forma d'origen grec (*ánkyra* 'ancla') vinculada al grecisme del llatí ANCORA, origen del cast. *ancla* i dels seus congèneres romànics. Senzillament fascinant!

L'altre volum que ressenyo rebrà, per raons d'espai, una atenció més exigua. Es tracta, com s'anuncia en la fitxa inicial, d'una *Antología de la literatura enguerina*, presentada com a *Anexo* en el subtítol. I cal observar que tant el títol com el subtítol, com també íntegrament els textos de la *Introducción* i de l'*Epílogo*, van en castellà, diria que en consonància amb la seu editorial: «Enguera: Ayuntamiento de Enguera; Instituto de Estudios Territoriales El Caroig».

7. «Fiesta infantil, una de las tradiciones antiguas y pintorescas de Enguera, que se celebra el día 1 de septiembre, cuando los niños acuden a la puerta mayor con manojos y haces de hinojo, que son bendecidos por el sacerdote, y el manajo más vistoso o haz más grande resulta ser premiado» (p. 428).

8. «Alguns aspectes fonètics en l'adaptació dels valencianismes als parlars "xurros"», FERRANDO FRANCÉS, Antoni (ed.) (1989): *Congrés internacional de la llengua catalana* [1986], vol. VII (*Historia de la llengua*), p. 487-499.

9. Però no altres topònims que identifiquen les restants poblacions estudiades. I així, falten *Bolbait* i *Navarrés*.

Vicent Garcia Perales, un dels dos coautors de l'antologia, ofereix una generosa *Introducció* (p. 5-31) que presenta vida i obra del mestre Joseph Gulsoy. L'amic Vicent usa el neologisme *gulsoyniano* (per exemple, «estudio gulsoyniano» a la p. 10) i ja fa un temps que promou el derivat, que defineix els que ens estimem en Gulsoy i admirem la seva obra i la bonhomia que el caracteritza. I Vicent traça una cronologia dels estudis del mestre, i a continuació presenta minuciosament aquesta antologia de textos enguerins: les fonts, la literatura enguerina (amb una interessant referència a l'identificador de *parla enguerina*, a la p. 21); i afegeix un índex sintètic de trenta-vuit fonts, a més d'uns criteris i metodologia d'aquesta edició, feina i mèrit que cal atribuir al filòleg valencià d'ascendència enguerina, que és com es presenta Vicent a la pestanya de la portada. I també una completa «Bibliografía sobre estudios lingüísticos de La Canal» i un apèndix amb il·lustracions de fonts, que completen la introducció.

Segueix una part més breu, signada per Joseph Gulsoy, que s'intitula «Preliminares y fuentes» (p. 43), i que dona pas a l'*Antología de la literatura enguerina*, amb la següent relació d'autors: Juan Bautista Sanchis, Manuel Albiñana Sanz (1897-1970), Jaime Barberán Juan (1914-1989), Cancionetas de los jóvenes de la PP,¹⁰ José Ciges Pérez (1904-1974), Miguel Ciges Pérez (1901-1989), Emilio Granero Sancho (1922-1974) / José Ciges Pérez, Fernando Palop Fillol (1915-2004), José Gascón Marín (1919-?), Sebastián Pérez Simón (1932- 2028), Santiago Marín Marín (1920-2009), Enrique Aparicio Nager.

L'*Epílogo* (p. 363-367) que clou aquest volum em va ser encomanat per Vicent Garcia Perales. I el vaig escriure sota la responsabilitat de qui rep un encàrrec delicadíssim. Hi ofereixo una nova mirada admirada sobre la persona, l'obra i la humanitat de Joseph Gulsoy. I agraeixo a Vicent la pensada d'inserir, a la darrera pàgina del text (que precedeix el preceptiu índex de continguts), una fotografia en blanc i negre en què m'abandono a una abraçada amb el mestre estimat. El peu de la foto és ben il·lustratiu sobre la instantània: «Abrazo cordial de José Enrique Gargallo y Joseph Gulsoy, Facultad de Filología, Universidad de Valencia, 13 de noviembre de 2013, durante la última visita del profesor canadiense a tierras valencianas, con motivo de las *II Jornades sobre els Parlars Valencians de Base Castellano-aragonesa* y el nombramiento de Joseph Gulsoy como hijo adoptivo de Enguera». El darrer enunciat del meu epíleg parla amb l'abundància del cor: «No se me ocurre mejor imagen de Joseph Gulsoy: compañero, amigo, maestro, hermano del alma».

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2023): *Usos socials del català. Informe de l'Institut d'Estudis Catalans*. A cura de Nicolau Dols. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 202 p.

Aquesta obra, publicada dins de la col·lecció «Informes de l'Institut», és un recull de les intervencions dels ponents del cicle «Usos socials del català», una sèrie de «diàlegs preparatoris del document científic transversal de l'Institut d'Estudis Catalans (2022)»¹ que van tenir lloc en diferents dates de novembre de 2022 a la seu de l'IEC. Segons se'ns explica en la «Presentació» del volum, a càrrec del seu curador, Nicolau Dols, en el cicle hi van intervenir «persones vinculades a l'IEC, tant membres de la institució com de societats filials que en depenen» (p. 9). L'índex del volum reflecteix de manera força fidel l'estructura del programa del cicle —amb lleugeres modificacions d'alguns títols i, en un cas, l'addició d'un nou autor— però també inclou sis capítols amb temàtiques i autors que no hi figuraven

10. En nota, a la p. 155, l'explicació d'aquestes inicials: «Las iniciales, creadas en la Pascua de 1944, respondían a “Perdón” y “Paella”, puesto que en esta peña se integraban gentes de Perdón “confesión frecuente” y jóvenes que disfrutaban de la paella “aguerrida y ruidosa”».

1. El programa està disponible a <<https://aoe.iec.cat/dialects-usos-socials-del-catala/>>. [Consulta: 29 de juliol de 2024.]